

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ В ЦІЛЯХ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

В сучасному урбосередовищі газони виступають як основний ландшафтоутворюючий і об'єднуючий елемент, служать фоном і основою розміщення зелених насаджень, архітектурних та інших споруд. В.В. Дьяченко у своїх роботах визначав, що газон – це фітоценотична система, спільнота трав'янистих рослин, які ростуть на однорідній ділянці і утворюють штучне дернове покриття, яке створюється посівом (посадкою) і вирощуванням дерноутворюючих трав для декоративних, спортивних, ґрунтозахисних або інших цілей. Головними визначеннями декоративності є використання багаторічних вузьколистих злаків, які здатні на протязі всього вегетативного сезону створювати низькорослий, суцільний травостій з однорідним зеленим забарвленням.

Газонні рослини зменшують негативний вплив на людину стихійних природних явищ, захищають ґрунти від водної і вітрової ерозії, беруть участь у регуляції стоку води, запобігають забрудненню та очищують навколишнє природне середовище, сприяють оздоровленню, естетичному та екологічному вихованню населення. Завдяки газонним травам ґрунт захищений від пересихання, вивітрювання, температура поверхні газону на 4-5° нижча ніж на відкритому ґрунті і на 20-15° менша, ніж над асфальтобетоном і гравієм. Трави затримують частинки пилу, очищаючи повітря набагато більше, ніж листя дерев і чагарників.

Газони утримують від переміщення значну масу пилу, підвищують вологість повітря, поліпшують мікроклімат навколишнього середовища за рахунок фітонцидів, які вони виділяють, затримують атмосферні опади. Утворюючи стійкі фітоценози, дерновоутворюючі трави перешкоджають розповсюдженню алергенних бур'янів, а регулярне скошування травостою призводить до зникнення генеративної фази компонентів в процесі розвитку травостою, що виключає можливість виникнення алергії у людей на певних представників родини злакових.

Проте, у міських умовах газонне покриття відчуває різноманітні негативні впливи через прямі механічні пошкодження автотранспортом, під час будівельних робіт і при систематичному витоптуванні, а також у результаті токсичного впливу підвищених концентрацій іонів важких металів, що виділяються промисловістю і транспортом.

У розвинених країнах ведеться інтенсивний пошук прийомів ландшафтної організації міського середовища на основі екологічного осмислення кожного фрагмента території. Відмова від пасивного збільшення площі територій, що озеленюють, і перехід до оптимальної структуризації міських просторів з підвищенням їх художньої виразності склали основний зміст цих якісних змін.

Міський ландшафт постійно доповнюється новими "культурними шарами", зберігаючи у своєму складі фрагменти різнорідних типів природного середовища різних періодів перетворення. Ландшафтний дизайн, перетворюючись на один з чинників забезпечення екологічної стійкості урбосередовища, може бути спрямований на реалізацію здатності природи до саморегуляції за рахунок використання "живих" будівельних матеріалів (в першу чергу - рослинності) для створення нової якості міського простору. Збереження існуючих територій, що озеленюють, у вигляді парків, садів і скверів має бути доповнене проведенням екологічної реконструкції усіх інших територій міста з наростаючим включенням компонентів природи.

Прикладом ландшафтної організації міських територій є проект оновлення площі Святого Георгія в місті Тулуза, Франція. В 2009 році був створений громадський простір з чіткими орієнтирами. Він поділяється на кілька секторів: альтанка, роща, еспланада, зона відпочинку, провулок. Ландшафтний дизайн площі наповнений зеленню – вишня, жасмин, лаври, мирт, лаванда, сантоліна, яблучне дерево. У середині еспланади концентрація дерев більш щільна, таким чином простір натякає на місце релаксації.

Прикладом комплексного обліку екологічних, естетичних і соціальних чинників при формуванні штучного рельєфу в сучасному трактуванні являється Сад Джоан Миро в Парижі (поблизу перетину бульвару Массена і Авеню Італії). Складність завдання ландшафтної організації території саду полягала в тому, що на обмеженій площі (0,9 га) було необхідно створити умови для відпочинку різних вікових груп населення, поєднавши при цьому зацікавленість одних відвідувачів в рухливих і шумних видах перебування з потребами інших в самоті і малорухомих формах дозвілля.

Затребуваність ландшафтної організації визначається міркуваннями гуманізації міського середовища, підвищенням рівня вимог до його комфортності, безпосередньо пов'язано із скороченням впливу

чинників, що негативно впливають на стан здоров'я людини. В.А. Нефедов зазначав, що застосування ландшафтного дизайну в якості засобу регулювання екологічної ситуації в міському середовищі підкоряється ряду перерахованих нижче принципів. Один з них – *принцип максимальної відповідності засобів ландшафтного дизайну функції простору*, він забезпечує перехід до стійкого розвитку міської території конкретного призначення. Наслідування цього принципу дозволяє уникнути необхідності проведення періодичної реконструкції фрагментів міського середовища.

В умовах постійного розширення міських територій, що вимагають систематичного нагляду за своїм станом, зростає значення такого принципу ландшафтного дизайну як *мінімізація витрат на подальшу підтримку міського ландшафту*. Використання природних матеріалів, повинне орієнтуватися на застосування стійкого в часі матеріалу, що зберігає свої декоративні властивості з мінімальною участю людини. Це може проявлятися в скороченні площ з квітковим покриттям, що потребує постійну підтримку, і в переважному використанні вільно зростаючих трав'яних газонів, кушів і дерев.

Принцип сумісності природних компонентів ландшафту має на увазі застосування в якості засобів ландшафтного дизайну видів рослинності, що не мають біологічного антагонізму. Серед принципів використання ландшафтного дизайну, що безпосередньо відбиваються на екологічній стійкості середовища, *пріоритетність природних матеріалів над штучними в оформленні міських просторів* має особливе значення. Показове в цьому відношенні зростаюче значення в сучасних ландшафтних композиціях таких матеріалів як дерево і камінь.

З метою оцінки екологічного стану газонів в урбосередовищі нами були проведені власні візуальні та інвентаризаційні дослідження. Об'єктом роботи обрано газонні покриття Шевченківського району м. Харків. З року в рік на території району проводиться посадка крупномірних дерев, санітарна та омолоджуюча обрізка дерев, створення та реконструкція газонних покриттів, квіткове оформлення клумб. Для оцінки якості газонного покриття, ми скористалися 30-бальною шкалою, яка була запропонована О.О. Лаптевим. Щоб виконати це завдання нами використовувалися два показники якості: проективне покриття та конституційна структура (видовий склад).

Результати візуальної оцінки стану газонних покриттів показали, що відмінний рівень якості газонного травостою мають такі території: Центральний парк культури та відпочинку імені М. Горького, сад імені Т. Г. Шевченка, Саржин Яр, Сквер «23 серпня», територія біля ст. метро «Перемога». Сквер на вулиці Ключківська, сквер на Шкільній, сквер Шевченка мають добрий рівень якості газону. Озеленені території біля ст. метро Ботанічний сад, 23 Серпня, Олексіївська мають посередній рівень якості газонного травостою. Це обумовлено тим, що вони мають окремо-груповий характер змикаєності травостоїв, галявини, витоптані місця, поживклі рослини. Слід зазначити, що газонні покриття найбільше піддаються витоптуванню та ущільненню ґрунтового покриву через інтенсивний рух населення, особливо в житлових кварталах та зон біля станцій метро.

Тому керуючись принципом мінімізації витрат на подальшу підтримку міського ландшафту, необхідно орієнтуватися на застосування стійкого в часі матеріалу, що зберігає свої декоративні властивості з мінімальною участю людини. Для досягнення принципу пропонуємо задержувати територію з посереднім рівнем якості газонного травостою імператорою циліндричною. Висота рослини складає близько 30 см, вона легко переносить різні погодні умови, стійка до забруднення атмосферного повітря, здатна швидко розростатися. Декоративні властивості злаку забезпечує незвичайне забарвлення листя: влітку вони яскраво-зелені біля основи і червоні на кінцях, але до осені насичений рубіновий колір охоплює усю пластину. Економічні затрати на вирощування імператори циліндричної незначні, оскільки після посадки вона потребує лише одного зрізання в рік.

Однією з основних умов при створенні подібних фрагментів, що озеленюють, є забезпечення їх стійкості, що може досягатися за рахунок застосування газонних трав, невимогливих до ґрунту, зимостійких і стійких до витоптування. Зокрема, до таких газонних трав відносяться вівсяниця червона і вівсяниця лугова, що зарекомендували себе в міських умовах як найбільш придатні для облаштування газонних покриттів.

Відповідно до принципу пріоритетність природних матеріалів над штучними в оформленні міських просторів, пропонуємо використання природного каменю та деревної кори в локальному оформленні ділянок з інтенсивним рухом населення.

Таким чином, газони в сучасному урбосередовищі відіграють стабілізуючу роль у регулюванні процесів, які відбуваються у біосфері, виконують рекреаційні, оздоровчі, захисні, водоохоронні, санітарно-гігієнічні, естетичні та виховні функції. Застосування принципів ландшафтного дизайну на території Шевченківського району підвищить гуманізацію середовища, надаючи людині шанс жити в просторі не лише не схожому на інші, індивідуальному по своєму вигляду, але і такому, що має екологічну стійкість, тривалий час зберігає гармонійне відношення природних і штучних компонентів ландшафту.